

УДК 37.015.3:794

DOI 10.31654/2663-4902-2026-PP-3-126-136

Туріщева Л. В.

кандидат психологічних наук, доцент
доцент кафедри педагогіки та психології
Харківської державної академії фізичної культури
tyrludvas@gmail.com
<https://orcid.org/0000000232652666>

Малихіна О. Є.

кандидат психологічних наук, доцент
доцент кафедри психологічної і педагогічної антропології
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
malykhinaelena17@gmail.com
<https://orcid.org/0000000292364906>

СУЧАСНІ НАСТІЛЬНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ПІЗНАВАЛЬНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ДІТЕЙ

Обґрунтовано можливість використання сучасних настільних ігор як засобу психолого-педагогічного спостереження за пізнавальною діяльністю дітей. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури визначено особливості сучасних настільних ігор, що забезпечують природний прояв уваги, пам'яті, мислення, мовлення, просторових уявлень, планування та самоконтролю. Узагальнено напрями психолого-педагогічного спостереження за пізнавальною діяльністю дітей під час використання сучасних настільних ігор. Запропоновано орієнтовний добір сучасних настільних ігор відповідно до напрямів психолого-педагогічного спостереження, який може бути використаний у практичній діяльності педагогів, практичних психологів і фахівців інклюзивної освіти.

Ключові слова: сучасні настільні ігри, психолого-педагогічне спостереження, пізнавальна діяльність, діти, ігрова діяльність, практичний психолог, педагог.

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних завдань сучасної освіти є забезпечення індивідуального підходу до розвитку кожної дитини. Ефективність психолого-педагогічного супроводу значною мірою залежить від своєчасного виявлення особливостей пізнавальної діяльності дітей, розуміння індивідуальних способів виконання ними навчальних та ігрових завдань, а також урахування їхніх індивідуальних освітніх потреб. У зв'язку з цим особливого значення набуває психолого-педагогічне спостереження як метод отримання інформації про особливості прояву уваги, пам'яті, мислення, мовлення та інших компонентів пізнавальної діяльності в природних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема психолого-педагогічного спостереження як методу вивчення індивідуальних особливостей дітей знайшла відображення у працях В. Демченко [1], яка обґрунтовує його значення для отримання об'єктивної інформації про особливості розвитку дитини в природних умовах діяльності. Педагогічний потенціал дидактичної гри та особливості її використання в освітньому процесі розкрито у дослідженнях Н. Піхтіної [9].

Освітні можливості сучасних настільних ігор висвітлено у працях Р. Руденського, який розглядає їх як засіб розвитку пізнавальної активності дітей. Культурний, соціальний та освітній потенціал сучасних настільних ігор проаналізовано у роботах Л. Туріщевої [11], а можливості логічних настільних ігор і головоломок щодо активізації когнітивної діяльності – у дослідженні Л. Туріщевої, І. Дорожко та О. Малихіної [12]. Історичний розвиток настільних ігор та особливості їх ігрових механізмів висвітлено у працях R. C. Bell [16], W. Baur, M. Cook, E. Greenwood, R. Heinsoo, C. McComb [15] та T. Donovan [17].

Питання розвитку пізнавальної діяльності дітей, психологічних особливостей ігрової діяльності та педагогічних умов її організації розглядаються у працях М. Олійник та Ю. Журат [7], Л. Козак та Н. Іваненко [3], І. Коновальчук та А. Наумович [4], Н. Каньоси [2], С. Майданенко [6] та інших дослідників.

Водночас аналіз наукових джерел засвідчив, що більшість досліджень присвячена розвивальному, освітньому або корекційному потенціалу сучасних настільних ігор. Натомість питання їх використання як засобу психолого-педагогічного спостереження за пізнавальною діяльністю дітей, а також визначення напрямів такого спостереження та добору відповідного ігрового матеріалу залишаються недостатньо розробленими, що й зумовило вибір теми дослідження.

Мета статті – теоретично бґрунтувати використання сучасних настільних ігор як засобу психолого-педагогічного спостереження за пізнавальною діяльністю дітей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Психолого-педагогічне спостереження посідає важливе місце серед методів вивчення пізнавальної діяльності дітей, оскільки дає змогу отримати інформацію про прояви психічних процесів у природних умовах діяльності без створення штучних ситуацій. На відміну від методів, що передбачають виконання спеціально розроблених завдань, спостереження дозволяє простежити особливості поведінки дитини, способи виконання нею різних видів діяльності, індивідуальні стратегії розв'язання завдань та характер взаємодії з навколишнім середовищем.

Як зазначає В. Демченко, психолого-педагогічне спостереження є одним із найважливіших методів вивчення індивідуальних особливостей дітей, оскільки забезпечує цілеспрямоване, систематичне та тривале отримання інформації про особливості їхнього розвитку в природних умовах. Автор наголошує, що ефективність спостереження визначається чіткістю поставленої мети, системністю його проведення, об'єктивністю фіксації результатів та їх подальшою інтерпретацією [1].

Особливу цінність психолого-педагогічне спостереження має під час аналізу пізнавальної діяльності дітей. Саме в процесі виконання навчальних, ігрових або практичних завдань найбільш повно розкриваються особливості сприймання, уваги, пам'яті, мислення, здатності до планування, самоконтролю та пошуку способів розв'язання проблемних ситуацій. За таких умов педагог має можливість спостерігати не лише кінцевий результат діяльності, а й процес його досягнення, що є важливим для розуміння індивідуальних особливостей перебігу пізнавальної діяльності дитини.

Водночас ефективність психолого-педагогічного спостереження значною мірою залежить від характеру діяльності, у якій бере участь дитина. Діяльність має бути природною, емоційно привабливою, добровільною та такою, що стимулює активне використання різних пізнавальних процесів. Саме тому особливого значення набуває пошук таких видів діяльності, які, поєднуючи навчальну й мотиваційну складові, створюють умови для прояву індивідуальних особливостей пізнавальної діяльності.

На думку Н. Піхтіної, дидактична гра має значний педагогічний потенціал, оскільки забезпечує активне включення дитини у процес пізнання, підтримує внутрішню мотивацію, стимулює самостійність, розвиток мислення, уваги та пам'яті. У процесі гри дитина діє природно, вільно обирає способи виконання завдань, демонструє власні стратегії діяльності, що створює сприятливі умови для психолого-педагогічного спостереження за проявами її пізнавальної діяльності [9].

Таким чином, психолого-педагогічне спостереження є ефективним засобом вивчення особливостей пізнавальної діяльності дітей за умови організації такої діяльності, яка забезпечує природність поведінки, високу пізнавальну активність та можливість прояву індивідуальних стратегій розв'язання завдань. Одним із таких видів діяльності, на нашу думку, є сучасні настільні ігри, психолого-педагогічний потенціал яких доцільно розглянути детальніше.

Гра традиційно розглядається в психології та педагогіці як природна форма діяльності дитини, у якій найповніше проявляються її пізнавальна активність, самостійність, творчість і здатність до взаємодії з навколишнім світом. Л. Виготський підкреслював, що саме в ігровій діяльності створюються умови для розвитку вищих

психічних функцій, оскільки дитина діє в уявній ситуації, навчається підпорядковувати свої дії правилам і розв'язувати завдання, що виходять за межі її актуальних можливостей. Розвиваючи ці положення, Д. Ельконін визначав гру як провідний вид діяльності дитини, у процесі якої формуються довільність поведінки, внутрішній план дій, мислення, мовлення та інші психічні новоутворення.

Сучасні настільні ігри, зберігаючи фундаментальні психологічні характеристики ігрової діяльності, водночас суттєво відрізняються від традиційних ігор різноманітністю механік, варіативністю способів розв'язання завдань, високим рівнем інтерактивності та орієнтацією на активну пізнавальну діяльність гравця. Саме тому вони дедалі частіше розглядаються як ефективний засіб підтримки навчання, розвитку когнітивної активності та формування ключових компетентностей дітей [14].

Дослідження історії розвитку настільних ігор свідчать, що вони завжди виконували не лише розважальну, а й освітню та соціокультурну функції. Як зазначають Р. С. Bell [16], W. Baug та співавт. [15], Т. Donovan [17], еволюція настільних ігор супроводжувалася ускладненням змісту, ігрових механік і способів взаємодії, унаслідок чого сучасні настільні ігри стали ефективним засобом розвитку інтелектуальної діяльності, стратегічного мислення та творчого пошуку. Водночас різноманітність ігрових механік забезпечує природний прояв уваги, пам'яті, мислення, мовлення, просторових уявлень, планування, самоконтролю та інших компонентів пізнавальної діяльності дітей, що створює широкі можливості для їх психолого-педагогічного спостереження.

Р. Руденський наголошує, що сучасні настільні ігри мають значний освітній потенціал, оскільки стимулюють пізнавальну активність дітей, сприяють розвитку критичного мислення, комунікативних умінь, самостійності та здатності до прийняття рішень. На відміну від традиційних дидактичних вправ, вони забезпечують високу внутрішню мотивацію, залучають дитину до активного пошуку способів розв'язання проблемних ситуацій та підтримують стійкий інтерес до виконання завдань. Завдяки цьому створюються природні умови для прояву індивідуальних особливостей пізнавальної діяльності, що має важливе значення для психолого-педагогічного спостереження [10].

На сучасному етапі розвитку суспільства настільні ігри дедалі частіше розглядаються не лише як форма дозвілля, а й як важливий культурний та освітній феномен. На думку Л. Туріщевої [11], сучасні настільні ігри поєднують культурну, комунікативну, освітню й психологічну функції, забезпечуючи умови для інтелектуальної взаємодії, розвитку творчого мислення та змістовної організації вільного часу дітей і дорослих. Добровільність участі, емоційна залученість та позитивна мотивація створюють сприятливе середовище, у якому дитина природно демонструє особливості власної пізнавальної діяльності, способи прийняття рішень і взаємодії з іншими учасниками гри.

Особливе місце серед сучасних настільних ігор посідають логічні ігри та головоломки. Під час виконання ігрових завдань дитина аналізує умови, планує послідовність власних дій, прогнозує можливі результати, перевіряє правильність прийнятих рішень, змінює стратегію після помилок і здійснює самоконтроль. Як зазначають Л. Туріщева, І. Дорожко та О. Малихіна, така діяльність активізує когнітивні процеси, підтримує розумову працездатність і сприяє підвищенню когнітивної активності. Водночас саме в процесі розв'язання логічних завдань найбільш повно проявляються індивідуальні особливості пізнавальної діяльності дітей, що відкриває широкі можливості для їх психолого-педагогічного спостереження [12].

Таким чином, сучасні настільні ігри доцільно розглядати не лише як засіб навчання й організації дозвілля, а й як природне психолого-педагогічне середовище, у якому комплексно проявляються індивідуальні особливості пізнавальної діяльності дітей. Саме ця особливість визначає їхній потенціал як ефективного засобу психолого-педагогічного спостереження.

Пізнавальні процеси є психологічною основою засвоєння знань, формування практичних умінь і навичок та успішного розв'язання навчальних і життєвих завдань. До їх структури традиційно відносять сприймання, увагу, пам'ять, мислення, мовлення

та уяву, функціонування яких забезпечує активне пізнання навколишнього світу. Як зазначають М. Олійник та Ю. Журат [7], Л. Коняєва та Н. Романько [5] розвиток пізнавальних процесів відбувається насамперед у діяльності, що потребує аналізу інформації, пошуку способів дії, прийняття рішень і контролю власних результатів.

У сучасній психолого-педагогічній науці наголошується, що ефективність пізнавальної діяльності значною мірою визначається характером діяльності, у якій бере участь дитина. Найбільш сприятливими для прояву пізнавальної активності є види діяльності, які викликають інтерес, емоційну залученість і потребують самостійного пошуку способів розв'язання завдань [8].

Однією з таких форм діяльності є сучасні настільні ігри. На відміну від репродуктивного виконання навчальних вправ, вони передбачають активний аналіз ігрової ситуації, прогнозування можливих результатів, планування послідовності дій, порівняння альтернативних варіантів, перевірку правильності прийнятих рішень та їх корекцію в разі необхідності. Як зазначає Н. Каньоса, правильно організована ігрова діяльність забезпечує комплексний прояв пізнавальних процесів, поєднуючи їх із мотиваційною, емоційною та вольовою сферами особистості [2].

Важливою особливістю сучасних настільних ігор є інтегроване функціонування пізнавальних процесів. Під час виконання навіть одного ігрового завдання дитина одночасно концентрує увагу, утримує в пам'яті правила гри та проміжні результати, аналізує отриману інформацію, здійснює просторові перетворення, планує подальші дії, перевіряє правильність власного рішення та за потреби змінює обрану стратегію. Саме така інтегрованість наближує ігрову діяльність до природних умов розв'язання практичних і навчальних завдань, у яких пізнавальні процеси не функціонують ізольовано, а утворюють єдину систему.

На думку Л. Козак та Н. Іваненко [3], інноваційні форми організації діяльності дітей сприяють розвитку самостійності мислення, творчого пошуку, здатності до прийняття рішень і гнучкого використання набутих знань. У свою чергу, І. Коновальчук та А. Наумович [4] наголошують, що ігрова діяльність підтримує внутрішню мотивацію дітей, стимулює їхню пізнавальну активність і формує позитивне ставлення до процесу пізнання.

Крім того, суттєвою перевагою сучасних настільних ігор є можливість багаторазового використання різних стратегій розв'язання одного й того самого завдання. На відміну від більшості традиційних навчальних вправ, вони допускають пошук альтернативних рішень, аналіз власних помилок, повернення до попередніх етапів виконання завдання та зміну способу дій. Як зазначає С. Майданенко, така організація ігрової діяльності сприяє розвитку довільності психічних процесів, самостійності, пізнавальної ініціативи та гнучкості мислення [6].

Таким чином, аналіз наукових джерел свідчить, що сучасні настільні ігри забезпечують комплексний прояв різних компонентів пізнавальної діяльності дитини. У процесі гри педагог або практичний психолог має можливість спостерігати не лише результат виконання завдання, а й особливості його виконання: способи аналізу інформації, рівень концентрації уваги, використання пам'яті, уміння планувати власні дії, здійснювати самоконтроль, взаємодіяти з іншими учасниками та реагувати на труднощі. Це створює підґрунтя для визначення напрямів психолого-педагогічного спостереження за пізнавальною діяльністю дітей під час використання сучасних настільних ігор.

Таким чином, аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що сучасні настільні ігри створюють природні умови для комплексного прояву різних компонентів пізнавальної діяльності дітей. Саме інтегрованість уваги, пам'яті, мислення, мовлення, просторових уявлень, планування та самоконтролю під час виконання ігрових завдань забезпечує можливість цілісного спостереження за особливостями пізнавальної діяльності дитини.

Водночас проведений аналіз наукових джерел показав, що в сучасних дослідженнях недостатньо уваги приділено систематизації напрямів психолого-педагогічного спостереження під час використання сучасних настільних ігор. У більшості праць

розкривається їхній розвивальний, освітній або корекційний потенціал, проте практично відсутні рекомендації щодо того, які саме прояви пізнавальної діяльності доцільно аналізувати у процесі гри [13].

На нашу думку, ефективність психолого-педагогічного спостереження значною мірою залежить від його системності та цілеспрямованості. Увага педагога або практичного психолога має бути зосереджена не лише на результаті виконання ігрового завдання, а й на перебігу діяльності дитини: особливостях сприймання інструкції, концентрації уваги, використання пам'яті, виборі стратегії розв'язання, проявах самоконтролю, емоційних реакціях і взаємодії з іншими учасниками гри.

З огляду на це, на основі аналізу наукових джерел та власного практичного досвіду нами узагальнено основні напрями психолого-педагогічного спостереження за пізнавальною діяльністю дітей під час використання сучасних настільних ігор (табл. 1).

Таблиця 1

Напрями психолого-педагогічного спостереження за пізнавальною діяльністю дітей під час використання сучасних настільних ігор

Напрямок спостереження	Що доцільно спостерігати
Сприймання	розуміння інструкції, засвоєння правил гри
Увага	концентрація, стійкість, переключення, розподіл уваги
Пам'ять	запам'ятовування правил, умов гри, ігрових дій
Мислення	аналіз, порівняння, планування, вибір стратегії
Просторове уявлення	орієнтування у просторі, робота зі схемами, моделями
Мовлення	пояснення власних дій, відповіді на запитання, формулювання висновків
Самоконтроль	перевірка правильності виконання, виправлення помилок
Емоційно-вольова сфера	реакція на успіх і труднощі, наполегливість, доведення гри до завершення
Комунікація	взаємодія з партнером, дотримання правил спілкування
Мотивація	інтерес до гри, бажання виконувати завдання

Джерело: розроблено автором.

Запропоновані напрями психолого-педагогічного спостереження не є стандартизованою методикою оцінювання, а розглядаються як теоретично обґрунтований орієнтир для систематизації спостережень педагога або практичного психолога під час використання сучасних настільних ігор. Їх застосування дозволяє цілісно аналізувати особливості пізнавальної діяльності дітей та фіксувати її прояви у природній ігровій ситуації.

Для систематизації результатів психолого-педагогічного спостереження автором було розроблено протокол спостереження за когнітивною активністю дитини під час використання сучасних настільних ігор. Протокол охоплює всі напрями, наведені в табл. 1, та дає можливість фіксувати особливості прояву когнітивних процесів, емоційно-вольової сфери, комунікації, мотивації й поведінки дитини в ігровій діяльності. Його використання дозволяє не лише здійснювати комплексну оцінку розвитку дитини, а й обґрунтовано добирати настільні ігри відповідно до виявлених труднощів.

Як приклад застосування авторського протоколу в табл. 2 наведено фрагмент спостереження за дитиною із середнім рівнем розвитку когнітивних навичок.

Таблиця 2

Фрагмент авторського протоколу психолого-педагогічного спостереження за когнітивною активністю дитини під час використання сучасних настільних ігор

Напрямок спостереження	Зафіксовані прояви
Досвід використання настільних ігор	Має досвід сімейної гри («Лото»).
Використані ігри	«Різнокольорові слоники», «Мопсі ласуни», «Rummy», «Кубики історій», «Вежа», «Guess Who?», «Contura», ігри серії «Банда розумників».
Увага	Швидкість реакції достатня. Концентрація нестійка, обсяг уваги – 2–3 об'єкти, труднощі з розподілом уваги.
Пам'ять	Правила гри запам'ятовує без значних труднощів. Краще виконує завдання на зорову пам'ять.
Мислення	Найбільші труднощі виникають під час ігор на планування. Недостатньо сформоване встановлення причинно-наслідкових зв'язків, узагальнення викликає труднощі.
Мовлення	Використовує переважно прості речення. Відповіді потребують уточнювальних запитань дорослого. Спостерігаються окремі лексичні та граматичні помилки.
Уява	Під час творчих ігрових завдань проявляється недостатньо.
Дрібна моторика	Виконує прості маніпуляції з ігровими елементами, складніші завдання потребують допомоги.
Емоційно-вольова сфера	У разі труднощів схильна відмовлятися від виконання завдання. Реакція на перемогу і поразку майже не відрізняється.
Комунікація	Взаємодіє переважно з дорослим, спілкування з однолітками недостатньо активне.
Висновок психолога	Потребує розвитку довільної уваги, планування діяльності, причинно-наслідкового мислення, комунікативних навичок та формування навчальної мотивації.

Джерело: розроблено автором.

Наведений фрагмент протоколу демонструє, що результативність спостереження значною мірою визначається тим, які саме настільні ігри використовуються під час взаємодії з дитиною.

Водночас ефективність психолого-педагогічного спостереження значною мірою залежить не лише від повноти протоколу спостереження, а й від добору ігрового матеріалу. Різні сучасні настільні ігри відрізняються за механікою, рівнем складності, характером ігрових дій та вимогами до пізнавальної діяльності дитини. Саме тому одна й та сама когнітивна функція може проявлятися по-різному залежно від особливостей гри.

З огляду на це під час організації психолого-педагогічного спостереження доцільно добирати настільні ігри відповідно до тих компонентів пізнавальної діяльності, прояв яких становить найбільший інтерес для педагога або практичного психолога.

На основі аналізу сучасних настільних ігор та власного практичного досвіду їх використання нами запропоновано орієнтовний добір ігор відповідно до провідних напрямів психолого-педагогічного спостереження (табл. 3).

Таблиця 3

Орієнтовний добір сучасних настільних ігор відповідно до напрямів психолого-педагогічного спостереження за пізнавальною діяльністю дітей

Назва гри	Вік	Провідний пізнавальний процес	На що доцільно звертати увагу під час спостереження	Які особливості можна виявити
Барбарон	4+	Увага	Швидкість пошуку, концентрація, переключення уваги, кількість помилок	Особливості довільної уваги, темп діяльності
Різнокольорові мопси	4+	Зорова пам'ять	Запам'ятовування розташування, точність відтворення, потреба в повторенні	Обсяг та точність зорової пам'яті
Tip Top Clap	5+	Рухова пам'ять	Відтворення рухових послідовностей, координація, точність рухів	Особливості рухової пам'яті та наслідування
IQ Puzzler Pro (Smart Games)	6+	Просторове мислення	Аналіз завдання, вибір способу розв'язання, зміна стратегії	Рівень просторового мислення, планування
Apple Puzzler (Smart Games)	5+	Просторові уявлення	Орієнтування у просторі, співвіднесення деталей, самоперевірка	Просторовий аналіз, самоконтроль
IQ Stixx (Smart Games)	6+	Логічне мислення	Пошук закономірностей, аналіз умов, виправлення помилок	Гнучкість мислення, логічні операції
Story Cubes	5+	Мовлення, уява	Побудова розповіді, словниковий запас, послідовність викладу	Особливості мовлення та творчої уяви
Guess Who? («Хто я?»)	5+	Логічне мислення	Формулювання запитань, аналіз відповідей, виключення варіантів	Логічне мислення, мовленнєва активність
Rummy (дитячий варіант)	5+	Аналіз, класифікація	Групування карток, пошук закономірностей, планування ходу	Уміння класифікувати та планувати

Джерело: розроблено автором.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У результаті аналізу психолого-педагогічної літератури встановлено, що сучасні настільні ігри мають значний потенціал як засіб організації психолого-педагогічного спостереження за пізнавальною діяльністю дітей. Особливості їхньої ігрової механіки забезпечують природний

прояв уваги, пам'яті, мислення, мовлення, просторових уявлень, планування, самоконтролю та інших компонентів пізнавальної діяльності без створення штучної ситуації оцінювання.

Визначено, що використання сучасних настільних ігор у процесі психолого-педагогічного спостереження дає змогу отримати цілісне уявлення про індивідуальні особливості дитини, способи виконання ігрових завдань, стратегії розв'язання проблемних ситуацій та особливості взаємодії з іншими учасниками гри.

На основі узагальнення наукових джерел і власного практичного досвіду запропоновано напрями психолого-педагогічного спостереження та орієнтовний добір сучасних настільних ігор відповідно до провідних проявів пізнавальної діяльності дітей. Запропоновані матеріали можуть бути використані педагогами, практичними психологами та фахівцями інклюзивної освіти для організації систематичного психолого-педагогічного спостереження в природних умовах ігрової діяльності.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні та експериментальній перевірці структурованого протоколу психолого-педагогічного спостереження під час використання сучасних настільних ігор, а також у вивченні можливостей його застосування для дітей різних вікових груп і з різними освітніми потребами.

Список використаних джерел

1. Демченко В. Психолого-педагогічне спостереження як метод діагностики обдарованості дітей. *Нова педагогічна думка*. 2015. № 4. С. 59–61.
2. Каньоса Н. Г., Комарніцька Л. М. Психологічні аспекти організації ігрової діяльності дітей дошкільного віку. *Габітус*. 2023. № 48. С. 71–75. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.48.12>
3. Козак Л. В., Іваненко Н. В. Особливості пізнавального розвитку дітей шостого року життя. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 6(8). С. 131–141. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-6\(8\)-131-141](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-6(8)-131-141)
4. Коновальчук І. І., Наумович А. Л. Педагогічний потенціал ігрової діяльності в розвитку пізнавальної активності дітей дошкільного віку. *Впровадження сучасних технологій в процесі забезпечення якісної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти*: зб. наук. пр. / за заг. ред. Л. В. Зданевич, Л. С. Пісоцької, Н. М. Миськової, Л. О. Онофрійчук. Хмельницький : ХГПА, 2021. С. 91–95.
5. Коняєва Л. Д., Романько Н. А. Особливості розвитку пізнавальної сфери дітей молодшого шкільного віку. *Проблеми сучасної психології*. 2011. Вип. 14. С. 370–380.
6. Майданенко С. В. Психологічні аспекти дитячої гри. *Вісник Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені Академіка Степана Дем'янчука. Серія: Педагогіка та психологія*. 2025. № 1. С. 96–100. DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-2021/2025-1-14>
7. Олійник М., Журат Ю. Розвиток та діагностика пізнавальних процесів дошкільника: навч.-метод. посіб. Чернівці : Родовід, 2019. 176 с.
8. Психолого-педагогічний супровід формування особистості дошкільника: кол. монографія / за заг. ред. В. Кузя. Умань : ВПЦ «Візаві», 2017. 212 с.
9. Пихтіна Н. П. Педагогічний потенціал дидактичних ігор та особливості їх використання на заняттях у ЗДО. *Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя)*. 2023. № 4. С. 71–78. DOI: <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2022-PP-4-71-78>
10. Руденський Р. Освітній потенціал настільних ігор для дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку: історія та сучасність. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія Педагогічні науки*. 2024. Вип. 2. С. 87–93. DOI: <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2024-2-87-93>
11. Туріщева Л. Настільні ігри як феномен сучасної культури дозвілля. *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку*: матер. міжнар. наук. конф. (20–21 листоп. 2025 р.). Ч. 1. / за ред. Н. Рябухи. Харків : ХДАК, 2025. С. 148–150.
12. Туріщева Л. В., Дорожко І. І., Малихіна О. Є. Роль когнітивної активності у зниженні стресу: психологічний аналіз ефективності головоломок. *Психологія і соціальна робота*. 2025. № 1. С. 304–312. DOI: <https://doi.org/10.32782/2707-0409.2025.1.29>
13. Федій О. Зарубіжний досвід використання лялькотерапії у роботі з дітьми дошкільного віку. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет ім. Г. Сковороди»*. 2008. Вип. 14. С. 312–316.

14. Чухрій І. Дитяча гра в процесі допомоги дітям раннього та дошкільного віку. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Психологія*. 2022. Випуск 3 (56). С. 85–89. DOI: <https://doi.org/10.32689/maup.psych.2022.3.12>
15. Baur W., Cook M., Greenwood E., Heinsoo R., McComb C. The KOBOLD Guide to Game Design. Vol. III: Tools & Techniques. Open Design LLC, 2010. 244 p.
16. Bell R. C. Board and Table Games from Many Civilizations. London : Oxford University Press, 1969. 210 p.
17. Donovan T. It's All a Game: A Short History of Board Games. London: Atlantic Books, 2019. 326 p.

References

1. Demchenko, V. (2015). Psykholoho-pedahohichne sposterezhenntia yak metod diahnostryky obdarovanosti ditei [Psychological and pedagogical observation as a method of diagnosing giftedness in children]. *Nova pedahohichna dumka – New pedagogical thought*, 4, 59–61 [in Ukrainian].
2. Kanosa, N. H., & Komarnitska, L. M. (2023). Psykholohichni aspekty orhanizatsii i hrovoyi diialnosti ditei doshkilnoho viku [Psychological aspects of organization play activities of preschool children]. *Habitus – Habitus*, 48, 71–75. <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.48.12> [in Ukrainian].
3. Kozak, L. V., & Ivanenko, N. V. (2022). Osoblyvosti piznavalnoho rozvytku ditei shostoho roku zhyttia [Features of cognitive development of children in their sixth year of life]. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii – Scientific Innovations and Advanced Technologies*, 6(8), 131–141. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-6\(8\)-131-141](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2022-6(8)-131-141) [in Ukrainian].
4. Konovalchuk, I. I., & Naumovych, A. L. (2021). Pedahohichniyi potentsial i hrovoyi diialnosti v rozvytku piznavalnoi aktyvnosti ditei doshkilnoho viku [Pedagogical potential of game activities in the development of cognitive activity of preschool children]. In L. V. Zdanevych, L. S. Pisotska, N. M. Myskova, & L. O. Onofriichuk (Eds.), *Vprovadzhennia suchasnykh tekhnolohii v protsesi zabezpechennia yakisnoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv doshkilnoi osvity – Implementation of modern technologies in the process of ensuring the quality of education of future specialists in preschool education* (pp. 91–95). Khmelnytskyi: KhHPA [in Ukrainian].
5. Koniaieva, L. D., & Romanko, N. A. (2011). Osoblyvosti rozvytku piznavalnoi sfery ditei molodshoho shkilnoho viku [Peculiarities of the development of the cognitive sphere of primary school children]. *Problemy suchasnoi psykholohii – Problems of modern psychology*, 14, 370–380 [in Ukrainian].
6. Maidanenko, S. V. (2025). Psykholohichni aspekty dytiachoi hry [Psychological aspects of children's play]. *Visnyk Mizhnarodnoho ekonomiko-humanitarnoho universytetu imeni Akademika Stepana Demianchuka – Bulletin of Academician Stepan Demyanchuk International University of Economics and Humanities. Series: Pedagogy and Psychology*, 1, 96–100. <https://doi.org/10.32782/3041-2021/2025-1-14> [in Ukrainian].
7. Oliinyk, M., & Zhurat, Yu. (2019). Rozvytok ta diahnostryka piznavalnykh protsesiv doshkilnyka: navch.-metod. posibnyk [Development and diagnostics of cognitive processes of a preschooler: teaching guide]. Chernivtsi: Rodovid [in Ukrainian].
8. Kuz, V (Ed.) (2017). Psykholoho-pedahohichniyi suprovod formuvannia osobystosti doshkilnyka: kol. monohrafiia [Psychological and pedagogical support for the formation of the personality of a preschooler]. Uman: VPTs «Vizavi» [in Ukrainian].
9. Pykhtina, N. P. (2023). Pedahohichniyi potentsial dydaktychnykh i hor ta osoblyvosti yikh vykorystannia na zaniattiakh u ZDO [Pedagogical potential of didactic games and peculiarities of their use during the classes in preschool education institutions]. *Naukovi zapysky. Serii «Psykholoho-pedahohichni nauky» (Nizhynskyi derzhavnyi universytet imeni Mykoly Hoholia) – Research Notes. Series «Psychology and Pedagogy Research» (Nizhyn Mykola Gogol State University)*, 4, 71–78. <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2022-PP-4-71-78> [in Ukrainian].
10. Rudenskyi, R. (2024). Osvitniyi potentsial nastilnykh i hor dlia ditei starshoho doshkilnoho ta molodshoho shkilnoho viku: istoriia ta suchasnist [Board games' educational potential for senior preschool children and primary school students: history and modernity]. *Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Serii Pedahohichni nauky – Bulletin of the Cherkasy Bohdan Khmelnytsky National University. Series Pedagogical Sciences*, 2, 87–93. <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2024-2-87-93> [in Ukrainian].
11. Turishcheva, L. (2025). Nastilni hry yak fenomen suchasnoi kultury dozvillia [Board games as a phenomenon of modern leisure culture]. In Riabukha N. (Ed.), *Kulturolohiia ta sotsialni komunikatsii: innovatsiini stratehii rozvytku – Cultural studies and social communications: innovative development strategies: Proceedings of International Scientific Conference*, Part 1, (pp.148–150). Kharkiv: KhDAK [in Ukrainian].
12. Turishcheva, L. V., Dorozhko, I. I., & Malykhina, O. Ie. (2025). Rol kohnityvnoi aktyvnosti u znyzhenni stresu: psykholohichniyi analiz efektyvnosti holovolomok [The role of cognitive activity in stress reduction: a psychological analysis of the effectiveness of puzzles]. *Psykholohiia i sotsialna*

robota – *Psychology and social work*, 1, 304–312. <https://doi.org/10.32782/2707-0409.2025.1.29> [in Ukrainian].

13. Fediy, O. (2008). Zarubizhnyy dosvid vykorystannya lyal'koterapiyi u roboti z dit'my doshkil'noho viku [Foreign experience of using puppet therapy in working with preschool children]. *Humanitarnyi visnyk DVNZ «Pereiaslav-Khmelnytskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet im. H. Skovorody» – The journal of humanities of the state higher educational establishment «Pereiaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical University named after Hryhoriy Skovoroda»*, 14, 312–316 [in Ukrainian].

14. Chukhrii, I. (2022). Dytiacha hra v protsesi dopomohy ditiam rannoho ta doshkil'noho viku [Children's game in the process of psychological assistance to children of early and preschool age]. *Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi akademii upravlinnia personalom. Psykholohiia – Scientific Works of Interregional Academy of Personnel Management. Psychology*, 3(56), 85–89. <https://doi.org/10.32689/maup.psych.2022.3.12> [in Ukrainian].

15. Baur, W., Cook, M., Greenwood, E., Heinsoo, R. & McComb, C. (2010). The KOBOLD Guide to Game Design. Vol. III: Tools & Techniques. Open Design LLC [in English].

16. Bell, R. C. (1969). Board and Table Games from Many Civilizations. London: Oxford University Press [in English].

17. Donovan, T. (2019). It's All a Game: A Short History of Board Games. London: Atlantic Books [in English].

Turishcheva L.

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Associate Professor of the Department of Pedagogy and Psychology
Kharkiv State Academy of Physical Culture
tyrludvas@gmail.com
<https://orcid.org/0000000232652666>

Malykhina O.

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Associate Professor of the Department of Psychological and Pedagogical Anthropology
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
malykhinaelena17@gmail.com
<https://orcid.org/0000000292364906>

MODERN BOARD GAMES AS A TOOL FOR PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL OBSERVATION OF CHILDREN'S COGNITIVE ACTIVITY

Relevance of the study. Modern educational practice requires reliable methods for observing children's cognitive activity in natural learning situations. Contemporary board games create conditions in which cognitive processes are manifested spontaneously during meaningful upepozo interaction, making them a valuable resource for psychological and pedagogical observation.

Main objective of the study. The study aims to substantiate the use of modern board games as a means of psychological and pedagogical observation of children's cognitive activity, to identify the main directions of observation, and to develop an approximate selection of board games according to the cognitive manifestations they allow educators and psychologists to observe.

Methodology. The study is based on the analysis, comparison, synthesis and generalization of psychological and pedagogical literature devoted to observation, play activity and the educational potential of modern board games. Scientific publications on psychological and pedagogical observation, cognitive development, didactic games and contemporary board games were analysed. Theoretical findings were supplemented by the author's practical experience of using modern board games in educational and psychological practice. Based on the integrated analysis of scientific sources and practical observations, the main directions of psychological and pedagogical observation and an approximate selection of modern board games were developed. Conclusions and significance. The analysis demonstrated that modern board games create favourable conditions for the integrated manifestation of attention, perception, memory, thinking, speech, spatial representations, planning, self-control and other components of children's cognitive activity. Unlike traditional assessment methods, observation during board games enables educators and psychologists to analyse not only the final result but also the child's

strategies, decision-making process, emotional reactions and interaction with peers in a natural play environment. It was established that the existing scientific literature mainly focuses on the developmental and educational potential of board games, whereas practical recommendations for organizing systematic psychological and pedagogical observation remain insufficiently developed. To address this gap, the study proposes the main directions of psychological and pedagogical observation during the use of modern board games and presents an approximate selection of games according to the cognitive manifestations they reveal. The proposed materials are not intended as a standardized assessment instrument but as a theoretically grounded framework for organising systematic observation.

Significance. The proposed directions of observation and the approximate selection of modern board games may be used by preschool teachers, primary school teachers, educational psychologists and inclusive education specialists to organise systematic psychological and pedagogical observation of children's cognitive activity in natural play settings. The findings may also serve as a theoretical basis for developing structured observation protocols and further research on the use of modern board games in educational practice.

Keywords: modern board games, psychological and pedagogical observation, cognitive activity, cognitive processes, play activity, children, educational psychology, inclusive education.

Отримано редколегією / Received: 20.07.2026

Прорецензовано / Revised: 30.07.2026

Опубліковано / Published: 30.09.2026